

Indlæg fra
Tage Kristensen

Tages historie

Nogle erindringer fra tiden omkring 1917 og fremefter –
nedskrevet af Tage Kristensen:

Udgivet marts 2003 renskrevet af Børge

Jeg er født i Røjen i Sunds sogn, det var i 1915 den 15/3.

Mine forældre havde på den tid en meget lille ejendom, som nu senere er blevet til en stor gård, den hedder for resten Ålykke nu, men de solgte den så i 1917, og på grund af pengemangel fik de jo ikke købt noget igen, men fik så plads som bestyrer på den nuværende Ellemosegård, hertil flyttede vi så den 17. December 1917.

Jeg husker turen fra Røjen til Skåphus Mark, det var en tur med nogen dramatik, mine store søskende skulde trække nogle få dyr vi havde, så skulde mor og Far og vi tre yngste køre i hestevogn. Det var en noget kold tur eller var det fordi vort tøj var for tyndt?

Dengang var der jo store hedestrækninger og vejene var jo bare nogle spor i lyngen og med huller så dybe, at vognen var lige ved at vælte, men på vognen var jo de føromtalte personer foruden nogle høns, som min far havde lavet en kasselignende indhegning til i vognens bagerste del. Men han havde jo nok ikke haft for mange søm for allerbedst som vi kørte ude på den store hede flade sagde min mor "nu flyver æ høns" min far sprang af vognen og ud i lyngen for at fange hønsene, jeg husker ikke om det lykkedes 100%, men vi kom jo da frem til vort bestemmelsessted.

Ejendommen havde stået tom i længere tid, vi kunne ikke komme ind, dørene var låsede og sømmet til efter alle kunstens regler, men ind kom vi jo da, men hvor var der koldt. Når jeg tænker på det nu, kan jeg næsten få gåsehud af det. Der var nok heller ikke ret meget at fyre med, tørvene stod jo nok i mosen.

Ejendommen var nemlig under 1. Verdenskrig blevet drevet som mosebrug, og det var jo altså også det mine forældre skulde beskæftiges ved, det var en handelsmand i Herning som ejede ejendommen.

Nå! Men det blev jo så sengetid der på flyttedagen, det var ingen spøg at komme i seng med sådan nogle kolde dyner i et iskoldt værelse, ja men vi tog nu ingen skade af det, men det kan jo nok give lidt stof til eftertanke, når

vi i dag har varme over hele huset, men så hvordan resten af vinteren ellers gik husker jeg ikke noget om.

Da det så blev forår igen skrev vi jo så 1918 og så skulde der graves tørv igen. Min mor havde den sommer seks tørvegravere på kost, hvor de så ellers sov ved jeg ikke, men når de om aftenen skulde til at spise skulde de jo da gerne lige have dagens sved og snavs skyllet af sig, og det foregik på den måde, at ude ved brønden i gården var der et drikkebrug til at vande hestene af og den var altid fyldt op med vand og så stod alle og vaskede sig der. Det blev jo selvfølgelig kun hænder og ansigt der fik en omgang, jeg tror ikke der var noget med fodbad eller tandbørstning og når ovennævnte proces var overstået, så blev truget væltet og fyldt op igen, det snavsede vand kunde løbe hen hvor det vilde – eller det kunde synke i jorden på stedet.

Jeg husker engang der var en af de her tørvegravere de andre vilde holde fra vandtruget, men han fandt på råd, han hentede sig en rigtig stor skovl, en af dem tørvekuskene brugte når de læssede tørvene af, og med den listede han sig til at slå ned i vandtruget, så det gav jo en ordentlig sprøjt og der blev stor opstandelse.

De mange tørv der blev gravet krævede jo en stor tørreplads, der var mange tdr. land der var lagt til med tørv. Der var også mange mennesker beskæftiget med at ringle og stakke tørv, men det var nu mest kvindearbejde. Når nu så tørvene i løbet af en månedstid var tørre skulde de jo transporteres væk. Så var der den somme tre spand der kørte tørv, det var jo hovedsagelig til Ilskov St., mange blev fyldt i banevogne. Var der ikke sådanne ja så blev de kørt i stak her på Østerskovvejs højdepunkt og det er lige omkring Nr. 19 - 21, for så kunde en banevogn jo snart læsses, men nogle blev da også kørt både til Sunds og Herning til private, de skulde jo da også ha noget at varme sig ve` om vinteren.

På det tidspunkt fandtes der jo ingen asfaltveje ikke engang en grusveje. Vejen fra Ilskov by var gruset ca. 2 km ud, eller helt nøjagtig ud hvor den delte sig. Vognene var de såkaldte stivogne, det vil sige med store jernbeslåede hjul, de skulde nok finde bunden på sandvejene. Den første gang jeg var i Ilskov var der kun ca. 10 huse. Der hvor Niels Sneftrup bor var der dengang en træhandler, det vil sige at han handlede med træsko, samt skafter til spader, skovle, grebe, økser m.m. samt lædergrimer til heste, men han havde næsten kun et eksemplar af hver, så når folk og spurgte efter et eller andet, jo han havde det da, men jeg ved

snart ikke om jeg regner at sælge det for så skal jeg jo have en anden hjem og den er jo næsten lige så dyr.

Der var også et forsamlingshus, den var på det tidspunkt hvidkalket og ved siden af, der hvor Svend Christensen nu bor, lå der et hus som blev kaldt for "æ Malmhus", hvad det har været anvendt til ved jeg ikke, men sikkert noget med myremalm. Så var der huset hvor Bo Rand og Jens V. Jensen nu bor samt Karlo Knudsens hus, dér var der telefoncentral, derefter mejeriet, der kørte som privat mejeri til 1919 for derefter at fortsætte som andelsmejeri. Så var der smeden som på det tidspunkt hed Lars Krog Gravensen.

Der hvor Brugsen ligger i dag eller nærmere betegnet Midtbank har til huse var en købmand som hed Laust Thoustrup. Og der hvor Sofie Holdgård bor, dér boede på det tidspunkt en ældre kone, Stinne Jensen kaldet Stinne Poul, Nabo til hende var Missionshuset så var der møllen, men kun en ganske almindelig mølle en af dem, hvor vingerne næsten gik helt ned til jorden. Jeg husker også at møllerens kone hun var æggesamler. Der kunde vi levere vore æg hver onsdag på et bestemt tidspunkt, der må jo nok have været æggeforretning eller sådan noget for æggene skulde være rengjortde og stemplede med leverandørens Nr.

Der var jo ingen der på den tid kunne levere en hel kasse æg, det var store kasser med 600 æg i hver kasse dengang. Vi brugte at tage noget hakkelse i en spand – stille æggene på enden så mange der nu kunde være, så et nyt lag hakkelse og så fremdeles og så bar vi dem ellers hele vejen op til møllerkonen.

I 1920, tror jeg det var, da blev der afholdt dyrskue på pladsen nord for møllen, det lå da sådan hen i grønne områder.

Den 1. Maj 1922 begyndte jeg at gå i skole, det var Skåphusmark skole, vi var tre drenge og en pige der begyndte den dag. Det hører jo ikke af ret meget for der var jo mange børnerige familier, men skolen tog nu også nye elever ind til november.

Min første lærer hed Jensen, men han rejste efter en måneds forløb, ja så fik vi en vikar vel en halvårstid eller så, så fik vi ellers en ny lærer han hed H. E. Jensen, han var meget strid.

Jeg husker engang han slog en af mine kammerater så han måtte til lægen dagen efter. Så var der jo nogle fædre som tog affære – tog over til skolen for at tale Jensen til rette, det hjalp vel også i nogen grad, men pludselig kunne der så lige komme sådan ligesom et raserianfald, så satte han sig ved kateteret og sagde, se på mig, og så holdt han ellers en tordentale til os, at nu skulde vi ikke gå hjem og fortælle noget fra skolen for så er det jo bare de kommer løbende igen de fire labaner og så den lange Visti Knudsen.

På det tidspunkt var der også noget snakken om han skulde afsættes, det blev han nu ikke for børn og forældre affandt sig med forholdene.

De gamle skoler blev bygget omkring ved år 1900, før den tid var der skoleundervisning ved en løbedegn, hvor nu Chr. Sander Jacobsen bor. Gården ejedes den gang af en plantør Møller, som så på et eller andet tidspunkt overdrog den til H. Dalgas.

Ilskov station var også af stor betydning den gang, alt eller så at sige alt hvad der skulde bruges kom med banen, der var livlig aktivitet på stationspladsen, der kom banevogne med foderstoffer, der kom banevogne med kunstgødning, som blev fordelt til de landmænd som havde bestilt. Det foregik på den måde at der blev sat en seddel ved mejerispandene. Teksten var noget i den retning, der kommer gødning i eftermiddag skal afhentes på stationen i eftermiddag fra kl. 2 – 4.

Det var oftest mejeribestyrer Andersen der stod for udleveringen. Der kom også mange banevogne med mergel, det kom fra Kølsen. Det var særlig sidst på sommeren der kom mergel, jeg tror det var noget som nogle straffefanger gravede op. I de tider var det ret almindeligt at nogle straffefanger fra Horsens Statsfængsel kom ud i sådan ligesom en arbejdslejr i nogle måneder. Vi havde også en her ude på Heden, de var især beskæftiget i planteskoler både i Myremalmplantagen og i Kragssøhus plantager. Når de så havde været her nogle måneder blev de flyttet til Flynder Sø, der må de så nok ha haft en eller anden mission at udføre.

Sådan en gruppe som den omtalte bestod af ca. 20 mand til at arbejde ude i marken, der var så to betjente med dem ud på arbejde, samtidig var der så to mand derhjemme, de skulle sørge for forplejning. Der var så en fængselsbetjent hjemme ved dem, det skete sommetider at en af gutterne stak af, så blev der skudt tre skud med sådan en dertil egnet kanon, når sådan tre skud rungede ud over Heden så vidste man at der var en fange undveget.

Så var vi børn sådan lidt forsagte, jeg tror for øvrigt også at mange voksne var det, men der skete nu aldrig noget heromkring, jeg tror nu også de var meget fredelige.

Jeg arbejdede engang i nærheden af "Fangerboligen" sådan kaldte vi huset hvor de boede.

Medhjælperen skulde så ved 10,30 tiden om formiddagen hente mælk ved den nærmeste gård, han fik altid lov til at gå alene og hver dag, når han gik efter mælk, havde han en madpakke med ud til mig, jeg kan godt love for de var bedre end de madpakker almindelige bønderkarle fik med sig på arbejde.

Jeg husker også at her ude langs med Simmelkærvej nord for vejen var der i min tidligste barndom planteskole og den blev jo passet om sommeren af de omtalte fanger, så når vi børn undertiden skulde gå til købmand eller op til æggekonen, turde vi jo knap at se til den side hvor de befandt sig.

På Ilskov station var der også en brovægt som blev passet af stationsforstanderen. Det var nok ikke altid lige let for den mand for han skulde jo være på kontoret og sælge billetter og give afgangssignal når der kom tog og han skulde jo som sagt veje tørv der skulde i banevogne. Om efteråret og vinteren blev der jo også sendt en hel del kartofler med banen. De blev i reglen leveret løse i vogn ja så skulde de jo også vejes og vognene skulde jo vejes tilbage og det var jo ikke alle landmænd der var lige tålmodige når forstanderen lod vente på sig.

I statsbanens barndom, det vil sige omkring 1905 -06, blev der også leveret svin her på stationens område. Der var indrettet sådan nærmest nogle svinefolde, det var omtrent lige over for Østerskovvej 27 og der blev svinene så samlet. Når så toget kom så blev der kørt sådan en rampe til den grisevogn og de blev så gennet der op. Det har sikkert været et strengt arbejde, men det blev brugt, tror jeg nok, indtil omkring 1925, da fik vognmanden her i Ilskov sin første bil. Det var en stor begivenhed, det var en 1,5 tons lastbil en Ford tror jeg. Han havde ellers kørt til Herning med hestevogn, det var i reglen torsdag, da var der nemlig torvedag i Herning, og han besørgede da diverse ærinder for folk her i Ilskov, som skulde have et eller andet fragtet til Herning.

Når man sådan tænker tilbage på den tid i 1920-1930-erne, så var stationen og stationspladsen næsten et helligt område der var indhegnet. Der var ledbomme over vejen både ud mod Kirkevejen hvor Ikastvejen løber, og ud mod vejen hvor kolonnehuset stadig ligger. Disse led blev lukket hver aften tror jeg og lørdag aften blev der lukket kl. 6, og det med hængelås og lænker og så blev de ikke åbnet igen før mandag morgen, så i den tid var der ingen adgang til stationens område.

Som tidligere omtalt begyndte jeg min skolegang i 1922 det var jo på sin vis en hel ny livsafsnit der sådan begyndte hårdt og brutalt, der var jo på den tid 2 klasser i hver af de to skoler. En yngste klasse i den gik man de første 3 år hvis man klarede sig nogenlunde ellers kunde man få lov at gå 4 år i yngste klasse, men så skulde man jo altså også rykke op i ældste klasse. Vi gik i skole hver anden dag, 6 timer, om vinteren mødte vi kl. 9 og om sommeren kl. 7.

På den tid gik man jo, der var ingen der havde cykler i hvert fald ikke de tre år jeg gik i lilleklassen som vi kaldte den.

Undervisningen var jo religion, regning, dansk, historie, geografi samt skiftevis sang og gymnastik alt afhængigt af vejret. Der fandtes jo ikke gymnastiksale ved skolerne så om vinteren blev det ikke til ret meget med den gymnastik, jeg tror heller ikke vort fodtøj egnede sig særlig godt til gymnastik for jeg tror så godt som alle brugte de såkaldte trætræsko og så var de jo særdeles tunge for de var jo gerne jernbeslået. En del havde så hjemmesko med i tasken, det var ikke alle, men træskoene skulde jo stå ude i gangen, der var ikke noget med at beholde dem på ind i skolestuen i timerne.

Skolestuen blev opvarmet med en stor kakkelovn hvori der blev fyret med tørv, det var for øvrigt drengenes arbejde at bære tørv ind til den her hersens kakkelovn, der var som regel 2 drenge til at fylde tørvekassen i en af de sidste timer på dagen for der skulde jo fyres over og der skulde jo også fyres op om morgenen næste dag, nå men det var jo da kun om vinteren at omtalte emne var aktuel.

Nå, men hvad der ellers sådan skete husker jeg såmænd ikke så nøje de 4 første skoleår, hvor jeg som tidligere omtalt havde 3 forskellige lærere og hvoraf den sidste var meget strid, han havde for resten en talemåde som jeg siden jeg er blevet ældre har spekuleret meget over, for han sagde flere gange om dagen, at når nu den hold elever kom ud af skolen, så var der ikke andet end hø og hakkelse tilbage og det var for øvrigt de elever som han selv havde startet.

Men tiden går jo så, den 1. April 1926 kom jeg ud at tjene og kom til at gå i Ilskov gl. skole, det var for mig som at komme i himmerige, lærer Brandager var meget mere rar end det jeg var vant til, men det, sådan at komme ud at tjene for en 11 års dreng kan jo også godt være lidt hårdt, men jeg tror nu ikke at jeg ligefrem har taget skade af det, men hvis nogen i dag vilde tænke sig at sende deres børn på 11 år ud at tjene så prøv at forestille jer sådan en lille purk komme til en hel ny plads.

Ja! Han skulde, eller det skulde jeg i hvert fald, dele både kammer og seng med karlen på gården, der var nu altså heller ikke noget med at husbond kom hverken for at læse godnathistorie eller aftenbøn med hjorddrengen, og det var heller ikke altid at det var søndagsskolesnak man hørte i sådan en karlekammer som jo gerne var placeret i et udhus i nær tilknytning til hestestalden.

Jeg husker også at det var vel ikke fri for at man var lidt mørkeræd for når nu karlen sommetider tog i byen om aftenen og så lå man der alene, man kunde

høre mange uhyggelige lyde. Der var nemlig hestestald ved den ene side og så var laden ved den anden side og i laden var der jo gerne masser af mus og undertiden rottet, så man for jo sammen ved den mindste lyd.

Jeg havde såmænd en god plads men karlen forlangte meget af mig, jeg husker engang vi sad og pillede spirer af kartofler så skulde jeg på et tidspunkt også ha køerne ud, de var jo altid inde om middagen, da blev der jo malket 3 gange om dagen.

På den tid da jeg gik i skole var det ret almindelig at man undertiden blev hjemme fra skole, fordi man skulde hjælpe hjemme, men så måtte ens forældre eller husbond til gengæld betale en skolemalt på 12 øre for første gang man forsømte, det blev så doblet op til 96 øre, så begyndte man forfra igen det var billig arbejdskraft.

Ilskov andelsmejeri blev som før omtalt oprettet i 1919, det er der hvor Ejnar Voetmann nu har fabrik, men den har da gennemgået en vældig restaurering. Der er nok ingen som kan forestille sig det som mejeri med perron ud til gaden. Der hvor parkeringspladsen nu er der lå i min barndom en stor brændselsskur, først fyrede mejeriet som før omtalt med tørv for senere at gå over til træ da skoven begyndte at kunne give noget til brænde. Senere blev der vist brugt kul og nok også brunkul. Mejeriet, som blev nedlagt i 1966, havde en overgang, da der var flest leverandører, ca. 80 andelshavere og der var 6 mælkekuske til at samle mælken ude ved gårdene. Så blev det leveret til mejeriet – blev vejjet og taget prøver og så skulde mælkekusken ha skummetmælk med retur. Der blev også på mejeriet ophængt en kartoffelkoger hvor landmændene kunde få deres foderkartofler kogt som så blev til et udmærket svinefoder, men kartofler bruges vist ikke ret meget mere, grisene bliver for fede af det, men før 1940 da skulde der jo gerne være både fedt og flæsk på grisene.

Jeg kom som før sagt ud at tjene som 11 årig fra den tid har jeg mange minder. Gode og andre mindre gode.

Der var engang den sommer, den 22. August 1926 det var en søndag og det var nærmest storm, hvor manden sagde, der engang midt på formiddagen, at nu må du godt trække køerne ind og så skal de i engen i eftermiddag, men så opfattede jeg det som han sagde, at jeg måtte tage hjem i eftermiddag, det var ikke ligefrem så behageligt dagen derpå, det gav en karenstid på 6 uger inden jeg fik fri til at tage hjem.

Nå, men jeg tog som sagt ingen skade af det, jeg flyttede hjem så hjem igen til november 1926.

Jeg havde derefter forskellige pladser for så at flytte i samme plads igen til 1. November 1931, men denne gang som karl til en årsløn af 350 kr. samt kost

og logi. November 1932 blev jeg der også, men da vi så kom hen på sommeren der, var der en dag vi skulde ud i marken for at stakke hø, hvor jeg var så uheldig at cykelkæden tog i mit ene bukseben, det tog nogen tid at komme fri af den cykel, så da jeg endelig kom ud til høet var manden meget sur. Det endte med at det ene ord tog det andet og jeg fik tilbudt at jeg kunde rejse. Jeg hjalp godt nok ved høet til det var stakket, så da vi kom hjem sagde jeg til manden, at nu vilde jeg gerne have mine penge. Han blev sur igen, men jeg fik dem og vi skiltes da i fordragelighed, det var omkring 1. Juli. Jeg fik så forskelligt daglejearbejde.

Så den 15. September tog min bror og mig akkord på at tage 2 tdr. land kartofler op, de skulde hakkes op, samles og lægges i markkule, vi fik 40 kr. pr. tønde land plus kost og logi, men det tog 9 dage fra kl. 4.45 til kl. 19.00 så timelønnen var ikke særlig stor.

Her slutter beretningen fra Far